

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLYI VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI

SAMARQAND DAVLAT UNIVERSITETI

Ro'yxatga olindi
№ 378
2019 yil «__» ____

«TASDIQLAYMAN»
O'quv ishlari bo'yicha prorektor
prof.A.Soleev
«__» ____ 2019 yil

INSON GEOGRAFIYASI
FANINING ISHCHI O'QUV
DASTURI
(2-kurs sirtqi bo'lim talabalari uchun)

Bilim sohasi:	100000 – Gumanitar soha
Ta'lim sohasi:	140000 – Tabiiy fanlar
Ta'lim yo'nalishi:	5140600 – Geografiya

Ma'ruza:	10 soat
Amaliy mashg'ulot:	16 soat
Mustaqil ta'lim:	24 soat

Samarqand- 2019

Fanning ishchi o'quv dasturi, namunaviy o'quv reja va o'quv dasturiga muvofiq ishlab chiqildi.

Tuzuvchi:

Fozilov A.S.. -SamDU Ijtimoiy-iqtisodiy Geografiya kafedrasida assistenti.

Taqrizchilar:

Usmonov M.R. – SamDU Ijtimoiy-iqtisodiy Geografiya kafedrasida dotsenti, g.f.n.

Qodirov M.A. – SamDU Ijtimoiy-iqtisodiy Geografiya kafedrasida dotsenti, g.f.n.

Fanning ishchi o'quv dasturi Ijtimoiy-iqtisodiy geografiya kafedrasining 2019 yil ___
dagi №__ son yig'ilishida muhokamadan o'tgan va fakultet kengashiga muhokama
qilish uchun tavsiya etilgan.

Kafedra mudiri:

Qodirov M.A.

Fanning ishchi o'quv dasturi Geografiya va ekologiya fakulteti kengashida muhokama
etilgan va foydalanishga tavsiya qilingan (2019 yil ___dagi №__-sonli bayonnoma)

Fakultet uslubiy kengashi raisi: dots. T.J. Jumaboyev

Fakultet dekani

dots. L.Z.Ibragimov

Kelishildi:

O'quv uslubiy boshqarma boshlig'i

dots.B.Aliqulov

Kirish

O'quv fanining maqsadi va vazifalari

Fanni o'qitishdan maqsad - talabalarda umumgeografik qonuniyatlar asosida tabiatda sodir bo'ladigan hodisalarning tub mohiyatiga etish, talabalarga inson geografiyaning ilmiy-nazariy, metodologik va amaliy asoslarini tushintirish va o'rgatish, ushbu fanga oid hududiy qonuniyatlarni, hodisa va voqealarning sabab oqibatini aniqlash, baholash va ularni bashorat qilish haqida bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirishdan iborat.

Fanning vazifalari - fanning asosini tashkil etuvchi bosh tushunchalarning mohiyatini ochib berish, fanning tadqiqot uslubi, uslublari va asosiy tamoyillari hamda ishlab chiqarish kuchlarini joylashtirishning hududiy qonuniyatlarini o'rganish, fanning o'rganish ob'ekti bo'lgan hududiy ijtimoiy-iqtisodiy majmualarining vujudga kelishi, rivojlanishi, joylashish qonuniyatlari, o'ziga xos xususiyatlarini ilmiy asosda tahlil qilish, izohlab berish, voqea va hodisalarni tarixan o'zgarishda, kompleks holda o'zaro aloqadorlikda qarash, turli mintaqa va hududlarning tabiiy sharoiti va tabiiy resurslariga iqtisodiy-geografik baho berish, prognoz qilish malakalariga ega bo'lishdan iborat.

Fan bo'yicha bilim, malaka va ko'nikmaga qo'yiladigan talablar

"Inson geografiyasi" o'quv fanini o'zlashtirish jarayonida amalga oshiriladigan masalalar doirasida talaba:

- inson geografiyasining fanlar tizimida tutgan o'rni, ilmiy tadqiqot ob'ekti va predmeti; inson, ya'ni keng ma'nodagi iqtisodiy va ijtimoiy geografiyaning zamonaviy tuzilishi, shakllanishi va rivojlanish xususiyatlari; asosiy tushunchalari, g'oya va nazariyalari; hududiy ijtimoiy-iqtisodiy tizimlar va ularning elementlari; fanning ilmiy va amaliy ahamiyati haqida *tasavvurga ega bo'lishi kerak;*

- iqtisodiy geografik kartalarni; hududlarning tabiiy-resurs, demografik, ishlab chiqarish salohiyati ko'rsatkichlarini; iqtisodiy rayonlashtirish prinsiplarini; hududiy mehnat taqsimotini, iqtisodiy geografik o'rinni, iqtisodiy rayonlashtirishni hamda hududiy ishlab chiqarish majmualarini; iqtisodiy geografik jarayonlarni o'rganishda geografik-taqqoslash, tarixiy va adabiyotlar bilan ishlash usullari hamda zamonaviy geografik axborot tizimlarini, geografik tuzilmalar bilan geografik jarayonlar o'rtasidagi tafovutlarni *bilishi va undan foydalana olishi kerak;*

- inson geografiyasida tadqiqotlarni tashkil etish, bajarish va yakunlash; statistik manbalar bilan ishlash va ularni tahlil qilish; rayonlar va shaharlarning iqtisodiy geografik o'rnini baholash; mintaqalar va mamlaktlarning tabiiy-resurs, demografik, ishlab chiqarish salohiyatini kompleks baholash va prognozlash *ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak.*

Fanning o'quv rejadagi boshqa fanlar bilan o'zaro bog'liqligi

Inson geografiyasi fani umumkasbiy fan sifatida 2 - semestrda o'qitiladi. Dasturni amalga oshirish o'quv rejasida rejalashtirilgan matematik va tabiiy-ilmiy (oliy matematika, informatika, statistika), shuningdek umumkasbiy fanlaridan etarli bilim va ko'nikmalarga ega bo'lish bilan bir qatorda, talabalarni inson geografiyasi fanining shakllanishi, tamoyillari, tarmoqlari va umumiy mohiyatini o'rganish maqsadida rejalashtirilgan.

Fanning ishlab chiqarishdagi o'rni

Ushbu fan yuqori malakali geograflar tayyorlashda va ularni ilmiy-tadqiqot institutlariga, oliy, o'rta maxsus, umumta'lim tizimi muassasalariga, ishlab chiqarish va boshqaruv tashkilotlariga mutaxassis qilib etkazib berishda zarur bo'lgan bilimlar beradi. U asosiy mutaxassislik fani hisoblanib, malakali geograflar tayyorlash tizimining ajralmas bo'g'inidir.

Fanni o'qitishda zamonaviy axborot va pedagogik texnologiyalar

Talabalarning “Inson geografiyasi” fanini o‘zlashtirishlari uchun o‘qitishning ilg‘or va zamonaviy usullaridan foydalanish, yangi informatsion-pedagogik texnologiyalarni tadbiq qilish muhim ahamiyatga egadir. Fanni o‘zlashtirishda darslik, o‘quv va uslubiy qo‘llanmalar, ma’ruza matnlari, tarqatma materiallar, elektron materiallar, kartografik va statistik ma’lumotlardan foydalaniladi. Ma’ruza va amaliy darslarda mos ravishdagi ilg‘or pedagogik texnologiyalardan foydalaniladi.

SHaxsga yo‘naltirilgan ta’lim. Bu ta’lim o‘z mohiyatiga ko‘ra ta’lim jarayonining barcha ishtirokchilarini to‘laqonli rivojlanishlarini ko‘zda tutadi. Bu esa ta’limni loyihalashtirilayotganda, albatta, ma’lum bir ta’lim oluvchining shaxsini emas, avvalo, kelgusidagi mutaxassislik faoliyati bilan bog‘liq o‘qish maqsadlaridan kelib chiqqan holda yondoshilishni nazarda tutadi.

Tizimli yondoshuv. Ta’lim texnologiyasi tizimning barcha belgilarini o‘zida mujassam etmog‘i lozim: jarayonning mantiqiyliigi, uning barcha bo‘g‘inlarini o‘zaro bog‘langanligi, yaxlitligi.

Faoliyatga yo‘naltirilgan yondoshuv. SHaxsning jarayonli sifatlarini shakllantirishga, ta’lim oluvchining faoliyatni aktivlashtirish va intensivlashtirish, o‘quv jarayonida uning barcha qobiliyati va imkoniyatlari, tashabbuskorligini ochishga yo‘naltirilgan ta’limni ifodalaydi.

Dialogik yondoshuv. Bu yondoshuv o‘quv munosabatlarini yaratish zaruriyatini bildiradi. Uning natijasida shaxsning o‘z-o‘zini faollashtirishi va o‘z-o‘zini ko‘rsata olishi kabi ijodiy faoliyati kuchayadi.

Hamkorlikdagi ta’limni tashkil etish. Demokratik, tenglik, ta’lim beruvchi va ta’lim oluvchi faoliyat mazmunini shakllantirishda va erishilgan natijalarni baholashda birgalikda ishlashni joriy etishga e’tiborni qaratish zarurligini bildiradi.

Muammoli ta’lim. Ta’lim mazmunini muammoli tarzda taqdim qilish orqali ta’lim oluvchi faoliyatini aktivlashtirish usullaridan biri. Bunda ilmiy bilimni ob’ektiv qarama-qarshiligi va uni hal etish usullarini, dialektik mushohadani shakllantirish va rivojlantirishni, amaliy faoliyatga ularni ijodiy tarzda qo‘llashni mustaqil ijodiy faoliyati ta’minlanadi. Axborotni taqdim qilishning zamonaviy vositalari va usullarini qo‘llash - yangi kompyuter va axborot texnologiyalarini o‘quv jarayoniga qo‘llash.

O‘qitishning usullari va texnikasi. Ma’ruza (kirish, mavzuga oid, vizuallash), muammoli ta’lim, keys-stadi, pinbord, paradoks va loyihalash usullari, amaliy ishlar.

O‘qitishni tashkil etish shakllari: dialog, polilog, muloqot hamkorlik va o‘zaro o‘rganishga asoslangan frontal, kollektiv va guruh.

O‘qitish vositalari: o‘qitishning an’anaviy shakllari (darslik, ma’ruza matni) bilan bir qatorda – kompyuter va axborot texnologiyalari.

Kommunikasiya usullari: tinglovchilar bilan operativ teskari aloqaga asoslangan bevosita o‘zaro munosabatlar.

Teskari aloqa usullari va vositalari: kuzatish, blits-so‘rov, oraliq va joriy va yakunlovchi nazorat natijalarini tahlili asosida o‘qitish diagnostikasi.

Boshqarish usullari va vositalari: o‘quv mashg‘uloti bosqichlarini belgilab beruvchi texnologik karta ko‘rinishidagi o‘quv mashg‘ulotlarini rejalashtirish, qo‘yilgan maqsadga erishishda o‘qituvchi va tinglovchining birgalikdagi harakati, nafaqat auditoriya mashg‘ulotlari, balki auditoriyadan tashqari mustaqil ishlarning nazorati.

Monitoring va baholash: o‘quv mashg‘ulotida ham butun kurs davomida ham o‘qitishning natijalarini rejali tarzda kuzatib borish. Kurs oxirida test topshiriqlari yoki yozma ish variantlari yordamida tinglovchilarning bilimlari baholanadi. “Inson geografiyasi” fanini o‘qitish jarayonida kompyuter texnologiyasidan, “Pover point” dasturidan foydalaniladi. Ayrim mavzular bo‘yicha talabalar bilimini baholash test asosida va kompyuter yordamida bajariladi. “Internet” tarmog‘idagi rasmiy iqtisodiy ko‘rsatkichlaridan foydalaniladi, tarqatma materiallar tayyorlanadi, test tizimi hamda tayanch so‘z va iboralar asosida oraliq va yakuniy nazoratlar o‘tkaziladi.

Fan bo'yicha soatlar taqsimoti

№	Fan mavzulari	Talabanning o'quv yuklamasi, soat				Mustaqil ta'lim
		Hamma si				
			Jami	Ma'ruza	Amaliy mashg'ulot	
1	Kirish. Inson geografiyasi fanining hozirgi - zamon mazmuni va vazifalari. Inson geografiyasining fanlar tizimida tutgan o'rni. Inson geografiyasi fanining tarixiy shakllanishi. Jahonda resurslar va landshaftlarning turlari va tarqalishini tahlil qilish.	8	4	2	2	4
2	Tarixiy geografiya. Erda insonning tarqalishi. Agrar inqilob va uning oqibatlari. Geografik mehnat taqsimotining shakllanishi. Osiyo, Afrika va Evropa mamlakatlarida shaharlarning vujudga kelishi va ilk sivilizatsiyalarning shakllanishi. Buyuk Ipak yo'lining O'rta Osiyoning rivojlanishidagi roli. Jahon bozorining shakllanishini o'rganish.	10	6	2	4	4
3	Aholi geografiyasi. Aholi geografiyasi iqtisodiy geografianing muhim tarmog'i sifatida. Aholi geografiasining muhim tushunchalari. Aholi soni va dinamikasini o'rganish. Jahonning xalqlarining dini, tili va etnik kartasi tahlili.	8	4	2	2	4
4	Urbanizatsiya. SHaharlar geografiyasi inson, yoki iqtisodiy va ijtimoiy geografianing eng faol va etakchi tarmog'i ekanligi. Jahon mamlakatlarning urbanizatsiya ko'rsatkichlari bo'yicha tahlil qilish. Aholi migratsiyasi jarayonlari va uning sabablarini o'rganish.	12	6	2	4	6
5	Ijtimoiy geografiya. Sotsial geografiyaga oid tadqiqotlar. Ijtimoiy geografianing	12	6	2	4	6

tarmoqlarini o'rganish. Tibbiyot geografiyasi, uning tadqiqot ob'ekti va predmeti, ijtimoiy-geografik fanlar tizimida tutgan o'rni. Tibbiyot geografiasining tuzilishi.. Aholi salomatligi geografiyasi. Nozogeografiya. Siyosiy geografiya, uning ob'ekti va predmeti. Siyosiy geografiyaning inson geografiasini fanlari tizimidagi o'rni va aloqalari. O'zbekistonda ekologik muammolar					
Jami	50	26	10	16	24

Nazariy mashg'ulotlar mazmuni

1-ma'ruza. Inson geografiasining fanlar tizimida tutgan o'rni, tadqiqot ob'ekti va predmeti. Inson geografiasining ichki tuzilishi va bu boradagi qarashlar. Tadqiqot ob'ekti va predmeti. Geograflar o'rtasida inson geografiasining tadqiqot ob'ekti va predmeti, tushunchalari, mazmuni bo'yicha bahslar.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *diologik yondoshuv, bliz, loyixali, nilufar guli, menyu, munozara, o'z-o'zini nazorat.*

Adabiyotlar: A1; A2; A3; A4; Q1; Q2; Q3; Q4; Q5; Q6; Q7; Q8; Q9; Q10; Q11; Q12; Q14; internet saytlari

2-ma'ruza. Inson geografiasining shakllanishi Inson geografiasining fanlar tizimida tutgan o'rni. Uning boshqa fanlar bilan aloqalari. Inson geografiasining ichki tuzilishi va bu boradagi qarashlar. Tadqiqot ob'ekti va predmeti. Geograflar o'rtasida inson geografiasining tadqiqot ob'ekti va predmeti, tushunchalari, mazmuni bo'yicha bahslar.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *diologik yondoshuv, bliz, loyixali, nilufar guli, menyu, munozara, o'z-o'zini nazorat.*

Adabiyotlar: A1; A2; A3; A4; Q1; Q2; Q3; Q4; Q5; Q6; Q7; Q8; Q9; Q10; Q11; Q12; Q14; internet saytlari

3-ma'ruza. Resurslar va landshaftlar. Insonning atrof muhitga ta'siri va tabiatni muhofaza qilishning zarurligi. Djordj Perkins Marsh. Tabiiy resurslar va ularning klassifikatsiyasi (tasniflanishi). Global xom ashyo muammosi. Geografik determinizm va possibilizm. Nikolay Nikolaevich Baranskiyning inson va tabiat o'zaro munosabatlari muammolariga nisbatan nuqtai-nazari. XX asrning birinchi yarmida mintaqaviy tadqiqotlarning ko'payishi. Inson yoki ijtimoiy geografiyada landshaft.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *diologik yondoshuv, bliz, loyixali, nilufar guli, menyu, munozara, o'z-o'zini nazorat.*

Adabiyotlar: A1; A2; A3; A4; Q1; Q2; Q3; Q4; Q5; Q6; Q7; Q8; Q9; Q10; Q11; Q12; Q14; internet saytlari

4-ma'ruza. Fanning tadqiqot usullari. Tadqiqot usuli xaqida umumiy tushuncha. Kartografik, geografik taqqoslash, statistik va tarixiy metodlarning iqtisodiy geograflar uchun ahamiyati. Ijtimoiy geografiyada miqdoriy inqilob. Kuzatuv, modellashtirish, anketa-so'rov, ekstrapolyasiya, tizim-tarkib usullari, ularning iqtisodiy va ijtimoiy muammolarni o'rganishdagi roli. Hulq-atvor geografiasining vujudga kelishi. Fanning ijtimoiylashuvi va ekologiyalashuvi.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *diologik yondoshuv, bliz, loyixali, nilufar guli, menyu, munozara, o'z-o'zini nazorat.*

Adabiyotlar: A1; A2; A3; A4; Q1; Q2; Q3; Q4; Q5; Q6; Q7; Q8; Q9; Q10; Q11; Q12; Q14; internet saytlari

5-ma'ruza. Tarixiy geografiya. Erda insonning tarqalishi. Tayyor ne'matlarni yig'ib oluvchi xo'jalikdan ishlab chiqarishga o'tish. Agrar inqilob va uning oqibatlari. Geografik mehnat taqsimotining shakllanishi. Osiyo, Afrika va Evropa mamlakatlarida shaharlarning vujudga kelishi va ilk sivilizatsiyalarning shakllanishi. Buyuk Ipak yo'lining O'rta Osiyoning rivojlanishidagi roli. Jahon bozorining shakllanishi. Evropa mamlakatlarida sanoat inqilobi va uning turli mintaqalarning iqtisodiy rivojlanishiga ta'siri.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *diologik yondoshuv, bliz, loyixali, nilufar guli, menyu, munozara, o'z-o'zini nazorat.*

Adabiyotlar: A1; A2; A3; A4; Q1; Q2; Q3; Q4; Q5; Q6; Q7; Q8; Q9; Q10; Q11; Q12; Q14; internet saytlari

6-ma'ruza. Aholi geografiyasi. Aholi geografiyasi iqtisodiy geografiyaning muhim va alohida tarmog'i ekanligi. Aholi geografiyasining tuzilishi. Aholi geografiyasining muhim tushunchalari. Aholi dinamikasi. Aholi takror barpo bo'lishining an'anaviy tipi. Demografik portlash fenomeni. Aholi takror barpo bo'lishining zamonaviy tipi. Aholi sonining tez ko'payib borishi xavf soladimi?

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *diologik yondoshuv, bliz, loyixali, nilufar guli, menyu, munozara, o'z-o'zini nazorat.*

Adabiyotlar: A1; A2; A3; A4; Q1; Q2; Q3; Q4; Q5; Q6; Q7; Q8; Q9; Q10; Q11; Q12; Q14; internet saytlari

7- ma'ruza. Madaniy makon (madaniyat geografiyasi). Madaniyat mintaqaning muhim xarakteristikalaridan biri sifatida. Tillar geografiyasi. Dinlar geografiyasi. Madaniyat geografiyasi va aholi. Er shari aholisining etnik tarkibi. O'zbekiston aholisining etnik tarkibi. Jahonning yirik xalqlari. O'rta Osiyoning madaniy makoni.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *diologik yondoshuv, bliz, loyixali, nilufar guli, menyu, munozara, o'z-o'zini nazorat.*

Adabiyotlar: A1; A2; A3; A4; Q1; Q2; Q3; Q4; Q5; Q6; Q7; Q8; Q9; Q10; Q11; Q12; Q14; internet saytlari

8- ma'ruza. Urbanizatsiya. SHaharlar geografiyasi inson, yoki iqtisodiy va ijtimoiy geografiyaning eng faol va etakchi tarmog'i ekanligi. Urbanizatsiyaning tadrijiy o'zgarishlari. SHaharlar geografiyasini o'rganishdagi bosqichlar. SHaharlarning funksiyalari. SHahar va qishloq joylarida aholi sonining o'sish xususiyatlari. *Urbanizatsiya jarayoni va uning "sharqona" ko'rinishi.* SHaharlar va shahar aglomeratsiyalari. SHahar muammoli sohalardan biri sifatida. *O'zbekistonda urbanizatsiyani geografik o'rganish.*

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *diologik yondoshuv, bliz, loyixali, nilufar guli, menyu, munozara, o'z-o'zini nazorat.*

Adabiyotlar: A1; A2; A3; A4; Q1; Q2; Q3; Q4; Q5; Q6; Q7; Q8; Q9; Q10; Q11; Q12; Q14; internet saytlari

9- ma'ruza. Iqtisodiy geografiya. Iqtisodiy geografiya inson geografiyasining muhim bir tarmog'i ekanligi. Iqtisodiy geografiyaning tuzilishi. Sanoat, qishloq xo'jaligi, transport geografiyalari inson geografiyasining asosiy tarmoqlari sifatida. Xo'jalik tarmoqlari haqida tushuncha, ularning klassifikatsiyasi.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *diologik yondoshuv, bliz, loyixali, nilufar guli, menyu, munozara, o'z-o'zini nazorat.*

Adabiyotlar:A1;A2;A3;A4;Q1;Q2;Q3;Q4;Q5;Q6;Q7;Q8;Q9;Q10;Q11;Q12;Q14; internet saytlari

10- ma'ruza.Sotsial geografiya. Ijtimoiy geografiyaning tadqiqot obekti va predmeti, fanlar tizimida tutgan o'rni. Ijtimoiy geografiyani keng va tor ma'noda tushunish. Sotsial geografiyaga oid tadqiqotlar. Sotsial geografiyaning tarmoqlari. Ta'lim geografiyasi, *O'zbekiston ta'lim tizimi*. Ayrim xorijiy mamlakatlarning ta'lim tizimi. Tibbiyot geografiyasi, uning tadqiqot ob'ekti va predmeti, ijtimoiy-geografik fanlar tizimida tutgan o'rni. Tibbiyot geografiyasining tuzilishi. Aholi salomatligiga ta'sir qiluvchi asosiy omillar. Aholi salomatligi va ekologiya. Jinoyatchilik geografiyasi. Sotsial geografiyaning muhim vazifalari va muammolari.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *diologik yondoshuv, bliz, loyixali, nilufar guli, menyu,munozara, o'z-o'zini nazorat.*

Adabiyotlar:A1;A2;A3;A4;Q1;Q2;Q3;Q4;Q5;Q6;Q7;Q8;Q9;Q10;Q11;Q12;Q14; internet saytlari

11- ma'ruza.Tibbiyot geografiyasi. Tibbiyot geografiyasi, uning tadqiqot ob'ekti va predmeti, ijtimoiy-geografik fanlar tizimida tutgan o'rni. Tibbiyot geografiyasining tuzilishi.. Aholi salomatligi geografiyasi. Nozogeografiya. OITS/OIV geografiyasi. Tabiiy va ijtimoiy muhitning inson salomatligiga ta'siri. Iqlimning global isishi va kasalliklar geografiyasi.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *diologik yondoshuv, bliz, loyixali, nilufar guli, menyu,munozara, o'z-o'zini nazorat.*

Adabiyotlar:A1;A2;A3;A4;Q1;Q2;Q3;Q4;Q5;Q6;Q7;Q8;Q9;Q10;Q11;Q12;Q14; internet saytlari

12- ma'ruza.Siyosiy geografiya. Siyosiy geografiya, uning ob'ekti va predmeti. Siyosiy geografiyaning inson geografiyasi fanlari tizimidagi o'rni va aloqalari. Siyosiy geografiyaning shakllanish xususiyatlari va bunda g'arb olimlarining xizmatlari. Siyosiy geografiyaning tuzilishi. Siyosiy geografiya va geosiyosat. Ularning o'zaroaloqadorligi va rivojlanish xususiyatlari.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *diologik yondoshuv, bliz, loyixali, nilufar guli, menyu,munozara, o'z-o'zini nazorat.*

Adabiyotlar:A1;A2;A3;A4;Q1;Q2;Q3;Q4;Q5;Q6;Q7;Q8;Q9;Q10;Q11;Q12;Q14; internet saytlari

13- ma'ruza.Geografik tuzilmalar va geografik jarayonlar. Xagget P. bo'yicha hududiy tizimlarni o'rganishning elementlari. Oqimlar va kommunikatsiyalar. Tugunlar va ierarxiya. Areallar. Hududiy (prostranstvennyye) modellar. Iogann Tyunen modeli. Valtera Kristaller va Avgust Lyoshlarning "Markaziy joylar" modeli. Boshqa hududiy modellar.Geografik mehnat taqsimoti va iqtisodiy rayonlarning shakllanishi. Halqaro va rayonlararo mehnat taqsimoti. Iqtisodiy geografik o'rin. Aholi migratsiyasi jarayonlari va uning sabablari. Hozirgi zamon halqaro aholi migratsiyasining geografik manzarasi. Globalizatsiya jarayonlari.

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *diologik yondoshuv, bliz, loyixali, nilufar guli, menyu,munozara, o'z-o'zini nazorat.*

Adabiyotlar:A1;A2;A3;A4;Q1;Q2;Q3;Q4;Q5;Q6;Q7;Q8;Q9;Q10;Q11;Q12;Q14; internet saytlari

14- ma'ruza.Inson geografiyasi va ekologiya. Ekologiya, uning iqtisodiy va ijtimoiy geografiya bilan aloqasi, asosiy vazifalari. Umumiy ekologiyadan ijtimoiy ekologiyaga. Ijtimoiy ekologiyaning shakllanishi va rivojlanishi. Ekologik barqaror rivojlanish konsepsiyasi. Iqlimni saqlash muammosi. Iqlimni shakllantiruvchi omillar. Tabiiy va

kuchaygan parnik effekti. Iqlim muammolari bo'yicha halqaro kelishuvlar.*O'zbekistonda iqlim o'zgarishlari.*

Qo'llaniladigan ta'lim texnologiyalari: *diologik yondoshuv, bliz, loyixali, nilufar guli, menyu, munozara, o'z-o'zini nazorat.*

Adabiyotlar: A1; A2; A3; A4; Q1; Q2; Q3; Q4; Q5; Q6; Q7; Q8; Q9; Q10; Q11; Q12; Q14; internet saytlari

Amaliy mashg'ulotlarning taxminiy tavsiya etiladigan mavzulari:

1. Inson geografiyaning zamonaviy tuzilishi.
2. Inson geografiyasining shakllanishi bosqichlari.
3. Geografik determinizm va possibilizm
4. Inson geografiyasining boshqa fanlar bilan aloqasini o'rganish.
5. Tarixiy geografiya
6. Demografik portlash fenomeni.
7. Jahon aholisi irqi, til oilalari kartalari bilan ishlash
8. O'zbekiston aholisining etnik tarkibi.
9. Urbanizatsiyani geografik o'rganish.
10. Jahon aholisi urbanizatsiya kartasi ustida ishlash
11. Iqtisodiy geografiyaning tuzilishi.
12. Ijtimoiy geografiya.
13. Siyosiy geografiya va geosiyosat.
14. Jahonning siyosiy kartasi bilan ishlash
15. SHtandort nazariyasi izohi.
16. Geografik mehnat taqsimoti va iqtisodiy rayonlarning shakllanishi.
17. O'zbekistonda iqlim o'zgarishlari.

Izoh: Fan uchun ishchi dastur tuzish jarayonida mazkur mavzular ro'yxatidan amaliy mashg'ulotlar uchun ajratilgan soat hajmiga mos holda mavzular tanlab olinadi.

Mustaqil ishni tashkil etishning shakli va mazmuni

Talabalar mustaqil ishni tayyorlashda muayyan fanning xususiyatlarini hisobga olgan holda quyidagi shakllardan foydalanish tavsiya etiladi:

- amaliy mashg'ulotlarga tayyorgarlik.
- darslik va o'quv qo'llanmalar bo'yicha fan boblari va mavzularini o'rganish;
- tarqatma materiallar bo'yicha ma'ruzalar qismini o'zlashtirish;
- maxsus adabiyotlar bo'yicha fanlar bo'limlari yoki mavzulari ustida ishlash;
- talabaning o'quv-ilmiiy-tadqiqot ishlarini bajarish bilan bog'liq bo'lgan fanlar bo'limlari va mavzularini o'rganish;
- faol va muammoli o'qitish uslubidan foydalaniladigan o'quv mashg'ulotlarida ishtirok etish.

Mustaqil ishlar uchun quyidagi mavzularni chuqur o'rganish tavsiya etiladi:

1. Qadimgi Gretsiyada geografiya.
2. Ivan Kirilov va Vasiliy Tatişevlarning geografiya fanlari rivojiga qo'shgan hissalar.
3. Immanuel Kantning geografiya fani rivojiga qo'shgan hissasi.
4. A.Gumbold va K.Ritterning geografik fanlar rivojiga qo'shgan hissalar.
5. XIX asrda Markaziy Osiyoda olib borilgan tadqiqotlar.
6. Petr Petrovich Semyonov Tyan-SHanskiy va uning geografik fanlar rivojiga qo'shgan hissasi.
7. O'zbekistonda iqtisodiy va ijtimoiy geografiyaning rivojlanish xususiyatlari.
8. Iqtisodiy va ijtimoiy geografiyaning tadqiqot usullari.
9. Iqtisodiy geografiyaning bosh tushunchalari: geografik mehnat taqsimoti, geografik o'rin, iqtisodiy rayon.
10. Geosiyosat va mintaqaviy siyosat.
11. SHaharlar rivojlanishi va urbanizatsiya jarayonlari.
12. Sotsial geografiya va uning tarmoqlari.
13. Inson geografiyasi borasidagi tadqiqotlar va ularning tabiat va jamiyat bilan aloqadorligi
14. Iqlim o'zgarishi va inson salomatligi muammolari.

15. Dunyoning global muammolariga oid so‘nggi ma‘lumotlar.
16. Inson geografiyasiga adoqador turli mavzuli xaritalar tahlili.

Izoh: Fan ishchi dasturini shakllantirish jarayonida mazkur mashg‘ulot uchun ishchi o‘quv rejada ko‘rsatilgan soatlar hajmiga mos mavzular ro‘yxati shakllantiriladi.

“Inson geografiyasi” fanidan talabalar bilimini reyting tizimi asosida baholash mezonlari

“Inson geografiyasi” fanidan talabalar bilimini reyting tizimi asosida baholash mezonlari. “Inson geografiyasi” fani bo‘yicha reyting jadvallari, nazorat turi, shakli, soni hamda har bir nazoratga ajratilgan maksimal ball, shuningdek joriy va oraliq nazoratlarining saralash ballari haqidagi ma‘lumotlar fan bo‘yicha birinchi mashg‘ulotda talabalarga e‘lon qilinadi. Fan bo‘yicha talabalarining bilim saviyasi va o‘zlashtirish darajasining Davlat ta‘lim standartlariga muvofiqligini ta‘minlash uchun quyidagi nazorat turlari o‘tkaziladi:

joriy nazorat (JN) – talabaning fan mavzulari bo‘yicha bilim va amaliy ko‘nikma darajasini aniqlash va baholash usuli. Joriy nazorat fanning xususiyatidan kelib chiqqan holda amaliy mashg‘ulotlarda og‘zaki so‘rov, test o‘tkazish, suhbat, nazorat ishi, kollektiv, uy vazifalarini tekshirish va shu kabi boshqa shakllarda o‘tkazilishi mumkin; oraliq nazorat (ON) – semestr davomida o‘quv dasturining tegishli (fanlarning bir necha mavzularini o‘z ichiga olgan) bo‘limi tugallangandan keyin talabaning nazariy bilim va amaliy ko‘nikma darajasini aniqlash va baholash usuli. Oraliq nazorat bir semestrda ikki marta o‘tkaziladi va shakli (yozma, og‘zaki, test va hokazo) o‘quv faniga ajratilgan umumiy soatlar hajmidan kelib chiqqan holda belgilanadi; yakuniy nazorat (YAN) – semestr yakunida muayyan fan bo‘yicha nazariy bilim va amaliy ko‘nikmalarni talabalar tomonidan o‘zlashtirish darajasini baholash usuli. Yakuniy nazorat asosan tayanch tushuncha va iboralarga asoslangan “YOzma ish” shaklida o‘tkaziladi. ON o‘tkazish jarayoni kafedra mudiri tomonidan tuzilgan komissiya ishtirokida muntazam ravishda o‘rganib boriladi va uni o‘tkazish tartiblari buzilgan hollarda, ON natijalari bekor qilinishi mumkin. Bunday hollarda ON qayta o‘tkaziladi. Oliy ta‘lim muassasasi rahbarining buyrug‘i bilan ichki nazorat va monitoring bo‘limi rahbarligida tuzilgan komissiya ishtirokida YAN ni o‘tkazish jarayoni muntazam ravishda o‘rganib boriladi va uni o‘tkazish tartiblari buzilgan hollarda, YAN natijalari bekor qilinishi mumkin. Bunday hollarda YAN qayta o‘tkaziladi. Talabaning bilim saviyasi, ko‘nikma va malakalarini nazorat qilishning reyting tizimi asosida talabaning fan bo‘yicha o‘zlashtirish darajasi ballar orqali ifodalanadi. «Inson geografiyasi» fani bo‘yicha talabalarining semestr davomidagi o‘zlashtirish ko‘rsatkichi 100 ballik tizimda baholanadi. Ushbu 100 ball baholash turlari bo‘yicha quyidagicha taqsimlanadi: YA.N.-30 ball, qolgan 70 ball esa J.N.-35 ball va O.N.-35 ball qilib taqsimlanadi.

Ball	Baxo	Talabalarining bilim darajasi
86-100	A‘lo	Xulosa va qaror qabul qilish. Ijodiy fikrlay olish. Mustaqil mushohada yurita olish. Olgan bilimlarini amalda qo‘llay olish. Mohiyatini tushuntirish. Bilish, aytib berish. Tasavvurga ega bo‘lish.
71-85	YAxshi	Mustaqil mushohada qilish. Olgan bilimlarini amalda qo‘llay olish. Mohiyatini tushuntirish. Bilish, aytib berish. Tasavvurga ega bo‘lish.
55-70	Qoniqarli	Mohiyatini tushuntirish. Bilish, aytib berish. Tasavvurga ega bo‘lish.
0-54	Qoniqarsiz	Aniq tasavvurga ega bo‘lmaslik. Bilmaslik.

Fan bo'yicha saralash bali 55 ballni tashkil etadi. Talabaning saralash balidan past bo'lgan o'zlashtirishi reyting daftarchasida qayd etilmaydi. Talabalarning o'quv fani bo'yicha mustaqil ishi joriy, oraliq va yakuniy nazoratlar jarayonida tegishli topshiriqlarni bajarishi va unga ajratilgan ballardan kelib chiqqan holda baholanadi. Talabaning fan bo'yicha reytingi quyidagicha aniqlanadi: O, bu erda: V- semestrda fanga ajratilgan umumiy o'quv yuklamasi (soatlarda); O'- fan bo'yicha lashtirish darajasi (ballarda). Fan bo'yicha joriy va oraliq nazoratlarga ajratilgan umumiy ballning 55 foizi saralash ball hisoblanib, ushbu foizdan kam ball to'plagan talaba yakuniy nazoratga kiritilmaydi. Joriy JN va oraliq ON turlari bo'yicha 55bal va undan yuqori balni to'plagan talaba fanni o'zlashtirgan deb hisoblanadi va ushbu fan bo'yicha yakuniy nazoratga kirmasligiga yo'l qo'yiladi. Talabaning semestr davomida fan bo'yicha to'plagan umumiy bali har bir nazorat turidan belgilangan qoidalarga muvofiq to'plagan ballari yig'indisiga teng.

ON va YAN turlari kalendar tematik rejaga muvofiq dekanat tomonidan tuzilgan reyting nazorat jadvallari asosida o'tkaziladi. YAN semestrning oxirgi 2 haftasi mobaynida o'tkaziladi. JN va ON nazoratlarda saralash balidan kam ball to'plagan va uzrli sabablarga ko'ra nazoratlarda qatnasha olmagan talabaga qayta topshirish uchun, navbatdagi shu nazorat turigacha, so'nggi joriy va oraliq nazoratlar uchun esa yakuniy nazoratgacha bo'lgan muddat beriladi. Talabaning semestrda JN va ON turlari bo'yicha to'plagan ballari ushbu nazorat turlari umumiy balining 55 foizidan kam bo'lsa yoki semestr yakuniy joriy, oraliq va yakuniy nazorat turlari bo'yicha to'plagan ballari yig'indisi 55 balidan kam bo'lsa, u akademik qarzdor deb hisoblanadi. Talaba nazorat natijalaridan norozi bo'lsa, fan bo'yicha nazorat turi natijalari e'lon qilingan vaqtdan boshlab bir kun mobaynida fakultet dekaniga ariza bilan murojaat etishi mumkin. Bunday holda fakultet dekanining taqdimnomasiga ko'ra rektor buyrug'i bilan 3 (uch) a'zodan kam bo'lmagan tarkibda apellyasiya komissiyasi tashkil etiladi. Apellyasiya komissiyasi talabalarning arizalarini ko'rib chiqib, shu kunning o'zida xulosasini bildiradi. Baholashning o'rnatilgan talablar asosida belgilangan muddatlarda o'tkazilishi hamda rasmiylashtirilishi fakultet dekani, kafedra muduri, o'quv-uslubiy boshqarma hamda ichki nazorat va monitoring bo'limi tomonidan nazorat qilinadi.

Talabalar ON dan to'playdigan ballarning mezonlari

	Ko'rsatkichlar	ON ballari	
		maks	1-ON
1	Darslarga qatnashganlik darajasi. Ma'ruza darslaridagi faolligi, konspekt daftarlarining yuritilishi va to'liqligi.	15	0-15
2	Talabalarning mustaqil ta'lim topshiriqlarini o'z vaqtida va sifatli bajarishi va o'zlashtirish.	10	0-10
3	Og'zaki savol-javoblar, kollokvium va boshqa nazorat turlari natijalari bo'yicha	10	0-10
	Jami ON ballari	35	0-35

Talabalar JN dan to'playdigan ballarning mezonlari

	Ko'rsatkichlar	JN ballari	
		maks	1-JN
1	Darslarga qatnashganlik va o'zlashtirishi darajasi. Amaliy mashg'ulotlardagi faolligi, amaliy mashg'ulot daftarlarining yuritilishi va holati	15	0-15
2	Mustaqil ta'lim topshiriqlarining o'z vaqtida va sifatli bajarilishi. Mavzular bo'yicha uy vazifalarini bajarilish va o'zlashtirishi darajasi.	10	0-10
3	YOzma nazorat ishi yoki test savollariga berilgan javoblar	10	0-10
	Jami	35	0-35

Yakuniy nazorat “YOzma ish” shaklida belgilangan bo‘lsa, u holda yakuniy nazorat 30 ballik “YOzma ish” variantlari asosida o‘tkaziladi. Agar yakuniy nazorat markazlashgan test asosida tashkil etilgan bo‘lib fan bo‘yicha yakuniy nazorat “YOzma ish” shaklida belgilangan bo‘lsa, u holda yakuniy nazorat quyidagi jadval asosida amalga oshiriladi

	Ko‘rsatkichlar	YAN ballari	
		maks	O‘zgarish oraligi
1	Fan bo‘yicha yakuniy yozma ish nazorati	6	0-6
2	Fan bo‘yicha yakuniy test nazorati	24	0-24
3	Jami	30	0-30

Yakuniy nazoratda “YOzma ish”larni baholash mezonlari

Yakuniy nazorat “YOzma ish” shaklida amalga oshirilganda, sinov ko‘p variantli usulda o‘tkaziladi. Har bir variant 2 ta nazariy savol va 4 ta amaliy topshiriqdan iborat. Nazariy savollar fan bo‘yicha tayanch so‘z va iboralar asosida tuzilgan bo‘lib, fanning barcha mavzularini o‘z ichiga qamrab olgan. Har bir nazariy savolga yozilgan javoblar bo‘yicha o‘zlashtirish ko‘rsatkichi 0-3 ball oralig‘ida baholanadi. Amaliy topshiriq esa 0-6 ball oralig‘ida baholanadi. Talaba maksimal 30 ball to‘plashi mumkin. YOzma sinov bo‘yicha umumiy o‘zlashtirish ko‘rsatkichini aniqlash uchun variantda berilgan savollarning har biri uchun yozilgan javoblarga qo‘yilgan o‘zlashtirish ballari qo‘shiladi va yig‘indi talabaning yakuniy nazorat bo‘yicha o‘zlashtirish bali hisoblanadi.

Dasturning informatsion-uslubiy ta‘minoti

Mazkur kursni o‘qitish jarayonida ta‘limning zamonaviy usullari, yangi pedagogik va axborot – kommunikatsiya texnologiyalari qo‘llanilishi nazarda tutilgan. Dasturdagi barcha ma‘ruza mavzularini o‘tishda ta‘limning zamonaviy usullaridan keng foydalanish, o‘quv jarayonini yangi pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etish samarali natija beradi. Bu borada zamonaviy pedagogik texnologiyaning “Bumerang”, “YOlpig‘ich”, “Aqliy xujum”, “Masofaviy ta‘lim”, “Zanjir”, “Klaster” hamda “Muammoli dars” kabi usullarini qo‘llash o‘rinlidir.

Foydalaniladigan adabiyotlar ro‘yxati

Asosiy adabiyotlar:

1.Peter Haggett. Geographie: Eine Globale Synthese. Verlag Eugen Ulmer, Stuttgart2004. ISBN-3825280012

2.JonesG.A. Human Geography. Undergraduate study in Economics, Management, Finance and the Social Sciences. The London School of Economics and Political Science. 2011

3.Christion Sawyer ap. Human geography crash course. Printed in the United States of America. Green Edition. -2012.

4.Soliev A. Iqtisodiy geografiya: nazariya, metodlar va amaliyot. – T.: Kamalak, 2013.
 Ekonomicheskaya i sotsialnaya geografiya. Osnovy nauki. – M.: Vldos, 2003.

Qo‘shimcha adabiyotlar:

1. Soliev A.S., Mahamadaliyev R. Iqtisodiy va ijtimoiy geografiya asoslari. – T., 2005 .

2. Alaev E.B. Sotsialno-ekonomicheskaya geografiya. Ponyatiyno- terminologicheskii slovar. - M., 1980.

3. Asanov G.R. Sotsial-iqtisodiy geografiya: termin va tushunchalar izohli lug‘ati. –T., 1990.
4. Anna Battimer Put v geografii. –M.: Progress, 1990
5. Baranskiy N.N.Nauchnye printsipy geografii. Izbr.trudy.–M., 1980.
6. Djonson R.Dj. Geografiya i geografyi. –L., 1989.
7. Jekulin V.S. Vvedenie v geografiyu. -L.: LGU, 1989.
8. Saushkin YU.G., Vvedenie v ekonomicheskuyu geografiyu. - M., 1970.
9. Soliev A.S. O‘zbekiston geografiyasi // O‘zbekiston iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasi.- T.: Universitet. 2014.
10. Sotsialno-ekonomicheskaya geografiya: ponyatie i terminy. – Smolensk: Oykumena, 2013.
11. Skopin A.YU. Vvedenie v ekonomicheskuyu geografiyu. – M.: Vlados, 2001.
12. Ekonomicheskaya, sotsialnaya i politicheskaya geografiya: mir, regiony, strany. Pod. Red. I.A.Rodionovoy.M.:Ekon.-Inform., 2008.
13. “Iqtisodiy va ijtimoiy geografiya” fani bo‘yicha tayyorlangan o‘quv-uslubiy majmua. O‘zMU ichki tarmog‘i, 2014.

Internet saytlar:

1. www.bearingpoint.uz
2. www.Ziyo.net

